

Η «ερωτική σχέση» με τα βιβλία βοηθά την ορθή κριτική

Η κριτική είναι το χειρότερο μέσο για ν' αγγίξεις ένα έργο τέχνης... (Rainer Maria Rilke).

Η προμετωπίδα που θέτει ο Στάθης Κουτσούνης στον επιβλητικό, 528 σελίδων, τόμο του *Μπροστά σε αλλότριο ρόπτρο / Κριτικές επισκέψεις και άλλα κείμενα (1989-2020)*, αλλά και μία επίσης «ομόηχη» προμετωπίδα, που έχει προηγηθεί της παραπάνω του Rilke (του Walter Pater), είναι χαρακτηριστικές του πώς αντιλαμβάνεται ο μελετητής την κριτική, διευκρινίζοντας ότι η κριτική και το δοκίμιο είναι προφανώς υπόθεση των κριτικών και των δοκιμογράφων, ωστόσο ενδιαφέρει και τους λογοτέχνες, ειδικά τους ποιητές, που τη βλέπουν και κάπως διαφορετικά.

Η κριτική, λοιπόν, του Στάθη Κουτσούνη ξεκινά κυρίως από την ερωτική του σχέση με τα βιβλία. Γράφει κριτική ιδίως για ποίηση, αλλά (σ' ένα παράρτημα του τόμου) και για εκπαιδευτικά και κοινωνικά ζητήματα. Γράφει, όπως παρατηρεί στην Εισαγωγή του, ερασιτεχνικά: «περίπου ερασιτεχνικά» θα συμπληρώσω εγώ. Συμπληρώνω με ένα «περίπου», γιατί ο Στάθης Κουτσούνης «αγαπά» τη γραφή αλλά συγχρόνως κατέχει απολύτως και ό,τι πρέπει να κατέχει κάποιος που γράφει για τον ξένο κόπο, δηλαδή τη σχετική παιδεία: «και ασφαλώς, παρατηρεί, χωρίς προκρούστειες λογικές». Γνωρίζουμε ότι πιθανότατα ο Προκρούστης φόνευε τους «μη ίσους», όχι τους διαφορετικούς, τους διαφωνούντες, όχι γενικά τους άλλους. Μακριά, λοιπόν, από τον Στάθη Κουτσούνη τέτοιες πρακτικές. Ακόμη και εκείνοι που δεν είναι «ίσοι» με το μέγεθος ενός κριτικού ή με το μέγεθος ενός μείζονα συγγραφέα έχουν κάτι να πουν.

Το *Προίμιο* του τόμου το υπογράφει ένας γνωστός και από τους πολύ διεισδυτικούς κριτικούς, ο Αλέξ. Σ. Ζήρας. Κατατείνει προφανώς κι αυτός σε παρόμοιες απόψεις, στο ότι απαιτείται πάντα η βαθύτερη σχέση με το κείμενο με το οποίο κάποιος συζητά: η σχέση μαθητείας, όπως παρατηρεί.

Ο τόμος *Μπροστά σε αλλότριο ρόπτρο* διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Επιγραμματικά:

α) «Μέρος πρώτο - Κριτικές επισκέψεις», τα 4/5 της έκτασης του τόμου, με χρονολογική κατάταξη των δημιουργών, με αφορμή τις εκδόσεις βιβλίων. Ο Σοφοκλής κι ο Βοκάκιος, αλλά κι ο Διονύσιος Σολωμός, ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ο Κ. Π. Καβάφης, ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, ο Γιώργος Σεφέρης, ο Γιάννης Ρίτσος, ο Οδυσσέας Ελύτης, κι ακόμη πάρα πολλοί νεότεροι, μεταπολεμικοί, καθώς και κείμενα τεχνοκριτικής, ώσπου φθάνουμε στον νεότερο από τους ποιητές, τον Γιάννη Παππά (1962) και στην πρώτη συλλογή του *Στην άκρη του ονείρου* (Μεταίχμιο, 2008).

Συστατικό της βαθυστόχαστης κριτικής του Στάθη Κουτσούνη είναι και η ανθολόγηση.

β) «Μέρος δεύτερο - Άλλα κείμενα», περιλαμβάνει τα κεφάλαια «Ποιητικές συσχετίσεις» και «Ανταποκρίσεις σε προσκλήσεις» (αποδοχή σε προσκλήσεις, για συνεργασία, περιοδικών, εφημερίδων και εκδοτικών οίκων).

Το δεύτερο μέρος του τόμου περιλαμβάνει επίσης δύο «Παραρτήματα», το πρώτο Παράρτημα με συνεντεύξεις που έχει δώσει και που έχει πάρει ο μελετητής, και το δεύτερο με παρουσίαση και κριτική εκπαιδευτικών και κοινωνικών ζητημάτων.

Η πρώτη δημοσίευση κάθε κειμένου ή οι πρώτες δημοσιεύσεις ή εκφωνήσεις

συμπεριλαμβάνονται σε ξεχωριστό πίνακα στο τέλος του τόμου (χρονολογικά), αλλά αναγράφονται και στο τέλος του κάθε κειμένου (που η χρονολογική σειρά τους αφορά μόνο στους συγγραφείς κι όχι στη δημοσίευση). Στις πρώτες δημοσιεύσεις διακρίναμε και τον *Πόρφυρα*.

Ο τόμος *Μπροστά σε αλλότριο ρόπτρο* περιλαμβάνει «κριτικές αντιδράσεις» του ποιητή, φιλόλογου και εκπαιδευτικού (ιδιότητες που στην περίπτωση μας ταιριάζουν και ως ενιαία έννοια) Στάθη Κουτσούνη από το 1989 έως το 2020. Δεν γνωρίζω αν εδώ περιλαμβάνονται όλες οι «κριτικές αντιδράσεις» του, ασφαλώς όμως πρέπει να περιλαμβάνονται οι περισσότερες.

Το πρώτο αλλότριο ρόπτρο για τον Στάθη Κουτσούνη, αλλά και το πρώτο του ρόπτρο για να επικοινωνήσει, να δηλώσει την παρουσία του, χτύπησε το 1989, όταν έλαβε τη συλλογή *Τα αντικλείδια* από τον Γιώργη Παυλόπουλο, και το πρώτο κριτικό του κείμενο για τον ποιητή του Πύργου της Ηλείας είχε δημοσιευτεί στην Αυγή της Κυριακής (20 Αυγούστου 1989). Έκτοτε και μέχρι το καλοκαίρι του 2020 πέρασαν 31 χρόνια, κι ο Στάθης Κουτσούνης άφηνε και αφήνει χρόνο με τον χρόνο μια ισχυρή, ισχυρότατη, χειμαρρώδη, θερμή σφραγίδα στην ελληνική γραμματεία, κι όμως με κείμενα απέρριπτα και προσιτά, τα οποία θα χρειαστούν όχι μόνο σε περιπαθείς αναγνώστες (για να θυμηθούμε τον Νάσο Δετζώρτζη) αλλά και σε νεότερους κριτικούς (ως «δείγματα σκοπού και γραφής»).

Ας δούμε μια από τις ξεχωριστές καινοτομίες του Στάθη Κουτσούνη, το πώς «βλέπει» το γνωστό απόφθεγμα του Ελύτη «Όπου και να σας βρίσκει το κακό, αδελφοί/ όπου και να θολώνει ο νους σας/ μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό/ και μνημονεύετε Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη», στο κείμενό του για τον Σολωμό. Ο Στάθης Κουτσούνης ερμηνεύει: «Επιχειρώντας μια αποκλίνουσα και αυθαίρετη ανάγνωση του αποσπάσματος, οι αδελφοί του Ελύτη θα μπορούσαν να είναι οι ομότεχνοί του, οι ποιητές. Κακό βρίσκει τους ποιητές και θολώνει ο νους τους, όταν αδυνατούν να γράψουν, να δώσουν ποιητική διέξοδο στην ιδέα που τους τριβελίζει». Ο Ελύτης, κατά τον Στάθη Κουτσούνη, δεν μίλησε για κάθε «θόλωμα του νου», όλων μας, έστω και αποκλίνοντας ή αυθαιρετώντας, όπως ο ίδιος ο Στάθης Κουτσούνης παρατηρεί, αλλά για ποιητικές αξίες που πρέπει να ανακαλυφθούν από τους ποιητές.

Τα δύο τελευταία κείμενα του τόμου, καταταγμένα ποιητικά, είναι ιδιαίτερα συγκινητικά, γιατί αποτελούν αποχαιρετισμούς. Το ένα είναι αποχαιρετισμός στον Σοφοκλή Μαρκιανό, εκπαιδευτικό της Σχολής Ι.Μ.Παναγιωτόπουλου (όπου και ο Στάθης Κουτσούνης), που εκφωνήθηκε το 1994 στο Β' Νεκροταφείο Αθηνών και δημοσιεύθηκε αργότερα. Το έτερο, είναι δημοσίευμα στη μνήμη της αδικοχαμένης φίλης του ποιητή Ντίνας Βλάχου (2012).

Ο Στάθης Κουτσούνης γεννήθηκε στη Νέα Φιγαλία Ολυμπίας το 1959. Σπούδασε νομικά, φιλολογία και κλασική μουσική. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα. Έχει εκδώσει τις ποιητικές συλλογές: *Σπουδές για Φωνή και Ποίηση*, 1987, *Τρύγος αιμάτων*, 1991, *Παραλλαγές του μαύρου*, 1998, *Η τρομοκρατία της ομορφιάς*, 2004, *Έντομα στην εντατική* (υποψήφιο για το Βραβείο Ποίησης του περιοδικού Διαβάζω), 2008, *Στιγμιότυπα του σώματος*, 2014, και *Στου κανενός τη χώρα* (υποψήφια για το Βραβείο Ποίησης Jean Moréas), 2020. Επίσης, φιλολογικές μελέτες, δοκίμια, μονογραφίες, διηγήματα κ.ά. Ποιήματα και πεζά του έχουν περιληφθεί σε ανθολογίες και έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ισπανικά, ιταλικά και περσικά. Είναι μέλος της Εταιρείας Συγγραφέων, του Κύκλου Ποιητών και της Πανελληνίας Ένωσης

Φιλολόγων.

Από το 1989, τη χρονιά του πρώτου «αλλότριου ρόπτρου», διδάσκει στη Σχολή Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου, όπου διευθύνει εδώ και πολλά χρόνια το Λύκειο.

Το έργο του εξωφύλλου είναι του ζωγράφου Νίκου Οικονομίδη (γεν. 1953).

Δημήτρης Κονιδάρης

[περιοδικό **Πόρφυρας**, τεύχος 179-180, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2022